

Generació Roser

L'entorn modela les persones, com el poeta modela el ritme de les paraules, l'escultor les formes i l'il·lustrador els traços i els colors. Aquesta idea és la que ens ha portat a plantejar un exercici de memòria per recuperar el que ha estat un dels edificis més emblemàtics de Lleida i que ben aviat es convertirà en Parador Nacional, el Roser. Les seves estances i parets, per a molts un símbol de la resistència a la invasió borbònica a la Guerra dels Segadors, van esdevenir, a partir dels anys 80 del passat segle, en focus de la nova creació cultural a Lleida, del trencament amb un model cultural desfasat i que buscava noves formes de comunicar un canvi profund que vivia la societat, un vell amb cor d'adolescent, en paraules de Pere Pena. De la mà de l'Estudi General, amb la participació de l'Escola Municipal de Belles Arts, un edifici que va permetre, com defensa Francesc Gabarrell, teixir complicitats fins al punt que interconnectessin escriptors i poetes amb pintors, escultors, il·lustradors. No és gens habitual veure alumnes d'escultura fent la seva feina en un espai que anys abans havia estat una església, ni tampoc que un claustre fos punt de trobada de futurs pintors i poetes. Tots s'emmirallaven i de tots aprenien i s'influenciaven, fruit de reunir-se en un entorn que facilitava aquesta connexió, un marc comú que reunia artistes, ens diu Albert Bayona. Llegint els articles de tots tres, observem que coincideixen en la idea base sense haver-los dit res i és que de les sales del Roser va sorgir tota una generació de creadors que han influenciat i influenciaran nous creadors. Per entendre millor aquesta simbiosi entre pedres i art, mostrem un seguit d'imatges que ajudaran el lector a entendre el que volem transmetre, com exemplifica l'escena d'una capella convertida en biblioteca. Molts noms surten als articles d'aquest DIS i molts més hi tindrien cabuda i de ben segur que allò que van experimentar en aquest entorn privilegiat d'aprenentatge de finals del segle XX es convertirà, si no ho ha estat ja, en factor d'influència per a futurs creadors. Hem gosat batejar aquestes promocions com a *generació Roser*, desenes de mestres en les seves disciplines i que, un cop l'edifici esdevingui hostatge de luxe a Lleida, mai més podrà repetir-se, però sí recordar i defensar amb orgull. ■

Edita Diari Segre SLU **President** Robert Serentill Utgés **Director Executiu** Juan Cal **Director de Redacció** Santiago Costa **Subdirectora** Glòria Farré **Consell de Redacció** R. Banyeres, J. Barrull Castellví, C. Díaz, Ò. Fernández, Tx. Martínez. **En aquest número** Francesc Gabarrell, Albert Bayona, Pere Pena, Jaume Pont, Lorenzo Plana, Marisa Torres, Jaume Barrull, Arxiu IEL, Arxiu Universitat de Lleida, Llegat Josep Porta, Llegat Terré. **Disseny** Miquel Àngel Poch **Impressió** Lerigraf, C. Premsa, 2 – Alcolete **DL** L-1771-2015 **Periodicitat** mensual.

Obra Social "la Caixa"

Una porta al passadís

Francesc Gabarrell Guiu

REGIDOR A LA PAERIA DE LA CRIDA PER LLEIDA-CUP

Historiador de l'art, gestor cultural i tècnic de museus. Treballa al Museu d'Art Jaume Morera des del 1994. De la seva vida professional, 16 anys els passa a l'edifici del Roser.

Quan l'any 1994 vaig arribar al Museu d'Art Jaume Morera ja feia 19 anys que el museu s'havia instal·lat a l'antic convent del Roser. Històricament el Morera va viure de rellogat a l'equipament del carrer Cavallers des de l'any 1975, compartint espai amb l'Estudi General de Lleida, primer, i l'Escola Municipal de Belles Arts, després.

El Museu s'encabí, de forma provisional, en un lateral de la segona planta de l'edifici. I ocupava la part superior de l'antiga església, dividida en dues meitats. Una única porta al passadís donava accés a les sales d'exposició, despatxos i magatzem. Malgrat el temps transcorregut, sempre he tingut la sensació que vaig arribar tard, que em vaig perdre (segurament) la millor època del Morera al Roser: els anys 80. Un període intens, imaginatiu i de fort vincle amb l'Escola Municipal de Belles Arts.

L'any 1983 Museu i Escola organitzen conjuntament el seu programa d'exposicions. Naixien, així, els Cicles d'Art Contemporani, que durant quatre anys (1984-1987) varen portar a les sales del Museu alguns dels noms més potents de l'escena artística catalana: Jaume Plensa, Tom Carr, Alexandre Nogué, Francesca Llopis, Begoña Egurbi-de o Benet Rossell, entre molts d'altres. Un salt qualitatiu immens que, l'any 1985, seria reconegut amb el premi al rigor i la qualitat artística per l'Associació Catalana de Crítics d'Art (ACCA). L'any 1986 totes dues institucions presenten la primera gran mostra d'art emergent lleidatà: la 1a Entrega. L'exposició, que ocupà totes i cadascuna de les diferents sales del Museu, va suposar la recuperació d'un seguit d'artistes que, per diferents motius, havien abandonat la ciutat i, també, la presentació d'una nova generació de creadors i creadores. S'ha parlat molt d'aquella trobada única al Morera, però gens de la seva inauguració i de la festa que l'acompanyà. Una celebració que, amb la discreció que atorgava una única porta tancada amb pany i clau, diuen els versats que es va allargar tota la nit.

Sota mínims, sense personal ni recursos, arribo al Museu l'any 1994. El meu aterratge coincideix amb el nomenament, com a nou director, de l'únic treballador en plantilla fins a aquells moments, Jesús Navarro. Al seu costat, tretze anys més d'estada al Roser. Tretze anys entaforats en aquell espai de la segona planta. Tretze anys a l'infern de la conservació preventiva. Tretze anys, en definitiva, de lluita contra una classe política totalment aliena al Museu i la seva realitat.

Al bell mig, un immens treball colze a colze amb el Jesús per dignificar, professionalitzar i projectar el Morera fora dels murs del Roser. Entre algunes fites importants, destacar que l'any 2003, com a conseqüència de la inauguració del Centre d'Art La Panera, el Museu hereta la sala d'exposicions del Roser. Amb totes les seves mancances, la nostra primera veritable sala d'exposicions temporals. Un abans i un després que va permetre endegar, amb garanties, alguns grans projectes expostius.

Van ser anys intensos. Anys de teixir complicitats amb molta de la gent que coneixia a través d'aquella única porta al passadís. A finals dels noranta el Roser és un punt de trobada d'estudiants, artistes i gestors culturals que viuen i conviuen sota el resguard i l'aprenentatge que els ofereix l'Escola de Belles Arts. Amb ells visc intensament la creació del primer ANIMAC, estableixo vincles d'amistat, de descoberta personal i professional, i més enllà. Una d'aquelles artistes, la Betlem Felis, és avui la meua companya i la mare de la Bruna i la Berta.

Malgrat tot, no hi ha futur per al Roser. Sense intervenció, sense una ferma aposta econòmica, l'equipament és un edifici a les acaballes de la seva vida útil com a infraestructura educativa, cultural i museística. L'any 2007 tanquem definitivament aquella porta al passadís de la segona planta i abandonem l'edifici. Marxem al Casino, però ho fem mirant enrere. Se'ns foragita del Roser amb falses promeses de redempció i sota l'ombra allargada de Paradores Nacionales. Lamentablement, el tripartit municipal que en aquells moments governava la Paeria no creu en la seva preservació. No aposta per salvaguardar el patrimoni públic i la memòria històrica que conté. Contra la majoria de la seva militància i base social, contra el sentir general de l'esquerra independentista, el símbol de la resistència lleidatana a les tropes borbòniques durant la Guerra de Successió es retorna a l'Estat Espanyol perquè en faci un parador.

Marxem amb el so d'uns cants que prometen la construcció d'una nova i definitiva seu per al museu, i la ubicació d'un Centre d'Interpretació dels fets del 1707 a l'edifici del Roser. A data d'avui, tot està encara per fer. Sembla que el Museu i les seves col·leccions trobaran finalment el seu destí a la rambla de Ferran, sota la coberta de l'edifici de l'antiga Audiència.

Cents anys de camí, trenta-dos a l'esguard del vell Roser. Però, què se n'ha fet, de l'espai de memòria històrica per als lleidatans i lleidatanes que van morir al Roser l'any 1707? Tot plegat ha quedat reduït a un petit nínxol al vestíbul d'entrada, a una placa commemorativa que conviu amb la vergonya d'haver convertit el Roser en un Parador Nacional de Turismo, propietat de l'empresa Paradores Nacionales del Reino de España SA. Deu anys després, els records tornen amb força a través d'aquella porta al passadís. No els oblidarem. ■

EL MUSEU MORERA. Després de la restauració del claustre de l'antic convent, els quadres reposen a l'espera del seu lloc al museu.

ARXIU IEL

CURS DE L'ESCOLA MUNICIPAL DE BELLES ARTS. Pioner curs d'especialització fotogràfica al Roser el 1987. La imatge va ser presa amb Polaroid 55 instantani, en un exercici de veure el resultat al moment d'allò que s'hi explicava.

LLORENÇ MELGOSA

La presència de l'EMBA al Roser

ALBERT BAYONA
ARTISTA

Des de 1984 l'EMBA organitzava un cicle d'exposicions d'art contemporani (CEAC) en col·laboració amb el Museu Morera, al Roser. La majoria dels artistes del cicle, eren referents de l'art contemporani català del moment, noms com Jaume Plensa, Chanco, Artur Aguilar, Àlex Nogué, Pep Duran, Francesca Llopis, Pere Noguera, Margarida Andreu, *Opcions* a cura de Glòria Picazo, o la col·lectiva *6 Pintors de Lleida*, eren referent de renovació generacional, canalitzats en part per l'Escola. És per tant fàcil deduir que els mitjans vuitanta van ser anys d'efervescència artística a Lleida, juntament amb la creació de l'Escola de Belles Arts, l'any 1980, projecte elaborat per Antoni Llevot, Jesús Mauri i Ramon Gabriel, impulsat per Jaume Magre.

Un altre dels projectes, que vam rebre l'Antoni Llevot i jo mateix, per part de Jaume Magre, va ser la creació d'un marc comú on poder reunir artistes i col·lectius joves de la ciutat amb alumnes de l'Escola per poder presentar les seves obres en totes les disciplines i formats artístics en una mostra anomenada *Primera Entrega*. El 1986 la mostra es va obrir al públic a les sales del Museu Morera previ desmuntatge de les col·leccions estables, cosa inusual i que va causar perplexitat per part de molts sectors que ho van veure com un atreviment, però que va gaudir de la confiança de la seva directora, l'Esperança Porta. La mostra va reunir més de 40 artistes i col·lectiu en una selecció prèvia; Eugènia Besora, Teresa Borràs, Manel Crosa, Miguel Ibarbia, Jordi Jové, Albert Minoves, Montse Ruiz, Montserrat Baraldés, Llorenç Martí, Teresa Valentí, Susana Xam-Mar, Agnès Banqué, Monti Mateu, Cazares, Carles Porta, Mònica Serentill, Antoni Codera o Matilde Mayoral, van ser alguns dels participants, juntament amb el col·lectiu Garage Universal, projecte impulsat per

Jesús Navarro i Jesús Fernández, que es presentava com una alternativa real al buit existent de la nostra ciutat, que formàvem un equip de 25 persones encarregats de transformar els accessos i escales del Roser amb la col·laboració de Carles Porta. El muntatge era un homenatge als dibuixos del Coyote i el Correcaminos, una sèrie de dibuixos animats; el centre d'atenció era el personatge del Coyote, marcat per la impossibilitat permanent d'assolir l'objectiu, convertint el Morera en una improvisada festa fins a la matinada.

Posteriorment les Entregues es van anar nodrint de nous artistes; Coloma Graells, Gómez Sandoval, Liliana Miret, Albert Quintana, Marta Cañadell, Carme Molet, Jordi Vilarrubla *Xut*, Gregorio Iglesias, Joan Pere Massana, Mayte Vilafranca, Olga Olivera, Enriqueta Vendrell, Laura Cirera, Anselm Ros, Antoni Benavente, Sáinz de la Mata, Estanislao, Serrat Pons o Teresa Nogués, aquesta última alumna de l'escola, amb una trajectòria interessant com demostren les diverses intervencions que va fer per Catalunya, com la de *Terreny fèrtil*, a Hospitalet l'any 88, o *Victòria + Derrota*, 1997 al Roser.

Després d'incorporar-me a l'escola, on l'Albert Coma Estadella havia realitzat un taller, vaig conèixer la Marta Pallarès, que dirigia una interessant revista d'art que es feia allà, amb el nom de *Làtex*, al costat d'un equip de redacció i col·laboradors que realitzaven articles i entrevistes a artistes actuals com l'Àngel Jové o Ben Vautier *Ben*, amb un aire nou i fresc. Mentrestant, el cicle d'exposicions continuava realitzant-se a la planta baixa del Roser. Carlos Pazos, Carles Amill, Antoni Abad, Joan Foncuberta o la Biennial 0 van ser alguns dels que hi van exposar. L'escola també va establir intercanvis i col·laboracions, amb el Centre de Développement Culturel de Foix, on es va presentar l'exposició *Testimoni d'una*

nova generació d'artistes (Abad, Bayona, J. Jové, Mauri, Minoves, Tejedor), amb la Chapelle Saint Jackes, amb el Centre d'Art i Natura de Farrera, amb la Hugh Sare de Dublin o el Museu d'Art Modern de Tolosa, i fruit de la col·laboració, entre altres artistes, de Joan Duran i Victor Gray es van realitzar intercanvis. També juntament amb altres centres d'art de Catalunya, es va crear una xarxa per col·laborar i produir projectes d'art, compartint criteris i recursos, juntament amb debats i intervencions d'artistes i curadors, com Pep Agut o Carles Guerra. L'escola també va intervenir en l'organització de les *Escultures al Carrer*. Tonet Amorós, Jaume Plensa o Benet Rossell van ser alguns dels artistes que van realitzar els seus projectes a la ciutat, juntament amb una sèrie de murals, com el de la plaça Amics de Lleida dirigit per Jordi Jové. Tanmateix va organitzar l'homenatge *Tot recordant l'Albert Coma Estadella*, al Roser i la sala de Joventut Republicana, a cura de Francesc Miralles.

L'any 1995 l'Antoni Llevot s'incorpora com a regidor de Cultura, deixant-me al càrrec de la direcció de l'escola i la programació de la sala del Roser, amb propostes com la d'Eugènia Balcells *Traspassar els límits*; *Anónimo*, de Montse Soto; *Aparences*, d'Eulàlia Valldosera; o *Campos de Fútbol*, de Bleda i Rosa, comissariada per Sebastià Petit. Mentrestant, un altre nou espai expositiu s'incorporava a l'escola, el de la plaça de Sant Joan. Amb exposicions com *Index* reobrim l'objectiu original de la *Primera Entrega*, destinat als més joves. Tanmateix, un projecte d'animació, *Cinemagic 96* (posteriorment *Animac*), es fa realitat, elaborat per dos alumnes, Joan Pena i Jordi Alfonso. Aquest últim va dur a terme treballs que reflexionaven sobre la degradació urbana i social del Centre Històric i que va exposar al Roser.

L'escola, durant aquest període de temps fins a l'any 2000, en què vaig deixar la direcció i es va incorporar la Marta Pallarès al capdavant, es va nodrint d'alumnat, alguns dels quals es van reagrupar com a cooperativa de treball, com el cas d'ACME, que realitzava les tasques de muntatge de les exposicions, i altres es van consolidar com a professionals o artistes.

L'any 2008, l'EMBA deixa la seu del Roser per traslladar-se temporalment a la Caparrella i instal·lar-se poc després al nou edifici del carrer la Palma, canviant la seva denominació pel de l'EAM, Escola d'Art Municipal Leandre Cristòfol. ■

Lleida era una festa

PERE PENA
ESCRITOR

Probablement no va ser així. No érem a París, i enlloc del Café des Amateurs o de la llibreria Shakespeare & Company, on la Sylvia Beach prestava llibres a un jove Hemingway, hi havia l'Especial de la senyora Dolors, un baret fosc de taules i cadires de fòrmica que servia uns magnífics cigalons de Terry, i la llibreria L'Ereta, amb el nom d'una placeta petita i encantadora, potser fins i tot amb regust parisenc, que el provincialisme arquitectònic municipal va acabar devorant un any després. No érem a París, ni tan sols a Barcelona. El 1980, Lleida tot just començava a surar d'un passat gris, del mateix color del No-Do, i la vida mantenia la inèrcia d'una societat encara poruga amb les sotanes, les togues i els tricorns, la santíssima trinitat franquista. Però la memòria és capritxosa i consentida i actua com i quan vol, i aleshores nosaltres érem joves, joves lletraferits que cercàvem un mite per poder-lo habitar.

No recordo el primer dia que vaig enfil·lar el carrer Cavallers camí del Roser, l'edifici que havia estat un convent i on llavors s'ubicava l'Estudi General, per començar la carrera de Filologia. Devia ser segurament un matí de novembre, perquè vaig matricular-me més tard per raons que ara no vénen al cas. Duia una gavardina beix, la recordo perfectament, la lluïa com si fos l'uniforme oficial de l'escriptor que volia ser. Però crec que només va durar-me un curs, el temps just d'adonar-me que aquella idea d'escriptor que jo tenia no casava amb la moda dels joves universitaris de la Lleida de començaments dels vuitanta, més aviat de jersei de llana de coll alt i de peça de tres quarts, aquell estil que navegava a cavall de les escorialles de la moda hippy i la prometedora pana del proletariat il·lustrat, encara per merèixer.

Tot era una novetat, l'edifici, una barreja d'anacronisme i postmodernitat, el tarannà dels estudiants veterans i les classes, sobretot les classes i els professors. Potser fantasiejo quan recordo l'aula de primer a l'últim pis, a les golfes, a tocar del terrat on acaronàvem l'últim sol de novembre abans no ens marcís la boira. La primera que retorna nítida és la classe del Pere Rovira, un professor jove que deien que també era poeta. Hi ha moments en la vida de qualsevol persona que són determinants. I aquell moment, sentir parlar de poesia com ho feia aquell senyor –aleshores jo el veia com un senyor gran, de tot just

trenta i escaig anys– va significar una meva de revelació: la vida i la literatura respiraven conjuntament, com si fos un mateix alè, en la veu fosca i vellutada d'aquell poeta. Vaig pensar, vam pensar –per què no dir-ho en plural– que aquells comentaris sobre els versos de Baudelaire, sobre Borges o Gil de Biedma, materialitzaven d'alguna manera la imatge que tots ens havíem forjat d'allò que significava viure la Literatura, en majúscules.

Vam venir després altres professors, el Víctor Siurana, la Isabel Grifoll, el Jaume Pont, el Jaume Vallcorba, el Paco Tovar, el Josep Murgades, l'Àngels Santa, l'Anna Caballé o el Jordi Jové, per citar-ne només alguns, gairebé tots joves o extremament joves, com el cas del llatísta Matías López, amb el qual fins i tot havia compartit jocs en la nostra infantesa més llunyana. Potser si comparéssim acadèmicament el claustre de professors de Filologia del Roser de començaments dels vuitanta amb el claustre de professors de la Central, a Barcelona, el de Lleida sortiria perdent per una qüestió simple i numèrica d'anys d'experiència docent. Aquesta dada objectiva, que aparentment pot representar un handicap, va acabar convertint-se, en canvi, en una virtut. Almenys jo ho entenc així. Potser va ser aquella joventut i inexperiència docent la que va permetre esborrar la distància jeràrquica que normalment s'estableix entre mestre i deixeble, i la que també va estimular complicitats, algunes de molt pròximes, que van anar ampliant la docència més enllà de les aules, traslladant la vivència de la literatura a altres àmbits urbans. No exagero si dic que, en aquell Lleida prehistòrica, locals com el pub Antares o la mítica Sala Europa funcionaven com una mena d'extensió acadèmica del Roser. Si a les aules de l'Estudi General vam poder escoltar, per exemple, el professor José Manuel Blecua pare en una conferència memorable sobre la puntuació, a la Sala Europa vam poder sentir els versos seductors de Gil de Biedma o de Carlos Barral. Les nits podien ser tan formatives com els dies, només havies d'atrevir-te a voler-ho.

El claustre, les aules, els passadissos, les escales, el terrat del Roser, un antic convent apedaçat, van tenir la sort de tornar-se joves. En aquella intersecció del temps i de l'espai bullia una joventut que volia menjar-se el món. Un fet irrepetible, perquè no passa sempre que tots els elements coincideixin –professor, alumnes, administratius, projecte universitari– en la seva naturalesa inaugural. Com la mateixa ciutat, el Roser del 1980 era un vell amb cor d'adolescent, juganer, atrevit i radical.

Quan la promoció de 1980-85 hi vam arribar, estava candent el cas de *La Higiènica*, la revista dels estudiants de lletres. Un d'ells, el César Alegre, havia estat jutjat i condemnat per un article immoral i sacríleg. En aquella Lleida podien passar cosses d'aquest tipus, perquè malauradament l'Església i la Justícia encara anaven de bracet, tan pinxos ells. Nosaltres, però, vam viure aquelles mobilitzacions una mica des d'un segon pla. En part, perquè tot just acabaven d'arribar, però també perquè, com a generació, hem estat sempre menys sorollosos, i potser més obediets. Vam estar més actius, en canvi, en la defensa de l'activitat cultural: quan *La Higiènica* va plegar, vam endegar la revista *Xec en Blanc*, que tenia una naturalesa més formal, literàriament parlant, i menys reivindicativa, i potser també per això va resultar de vida breu. Però així eren els vuitanta, la seva radicalitat ja no vivia en el neoavantguardisme de la dècada anterior i les revoltes urbanes, sinó en una literatura més de to confessional i d'anàlisi dels sentiments. El carrer de les lluites universitàries antifranquistes es va transformar en el centre de la vida nocturna, escenari de novel·les i de versos. Així passava, per exemple, en la primera antologia poètica en la qual vaig participar, *Acebedari*, que va reunir cinc estudiants de promocions diferents, l'Emili Bayo, el Xavier Macià, el Juanjo Manau, l'Andreu van Hooft i jo mateix, i el Paco Tovar, aleshores professor d'Hispanoamericana. Versos i proses no contra el món, sinó només per explicar-nos la vida.

La del 1980-85 vam ser l'última promoció que es va graduar al claustre del Roser com a llicenciats de la Universitat de Barcelona. Tot just després vindria la Universitat de Lleida, i la gran transformació cultural de la ciutat. No es pot entendre, però, la metamorfosi cultural i social de la Lleida de finals dels vuitanta, una ciutat moderna, amb color, sense el paper determinant que va jugar-hi l'Estudi General, i la gent que va passar per aquelles aules. Sense ells, sense la política cultural de l'ajuntament, representada en la figura del Jaume Magre, o el paper determinant de la nova premsa, tot hauria estat diferent. Sobre aquests tres pilars es construeix, fonamentalment, el boom cultural de la Lleida de principis dels noranta, i també sobre aquests tres pilars s'expressa, paradoxalment, la posterior decadència. Com ha passat amb la resta del país, quan la mediocritat s'ha acabat apoderant de la Universitat, de l'Ajuntament i de la Premsa, s'ha acabat la festa. Ara només ens han deixat el mite que volíem habitar. ■

ARXIU FOTOGRAFIA HISTÒRICA UDL

CLAUSTRE DE L'ESTUDI GENERAL. Un dels últims que van celebrar-se al Roser, el febrer del 1984. Víctor Siurana, amb barba en primer pla, era el director del centre universitari.

LLIBRES I LLEIXES. Detall de les prestatgeries amb els llibres de la Biblioteca Pública de Lleida, instal·lada a l'edifici del Roser

La noia que anava a buscar la llet

Per a MA.P.

Al vespre, quan sortia amb la lletera,
 jo encara era de barbs i de moreres,
 i ella no em veia la clara voluptat.
 Érem tan tímids que no sabíem veure'ns
 ni en el reflex de la llum dels fanals
 que s'encenien sobre tanta innocència.
 Si algun cop ens haguéssim besat, els àngels
 no haurien impedit que els besos fossin
 d'aigua, de l'aigua que ens amarava el cos.
 Si hagués sabut pintar l'hauria feta
 com una verge blanca de companyia.

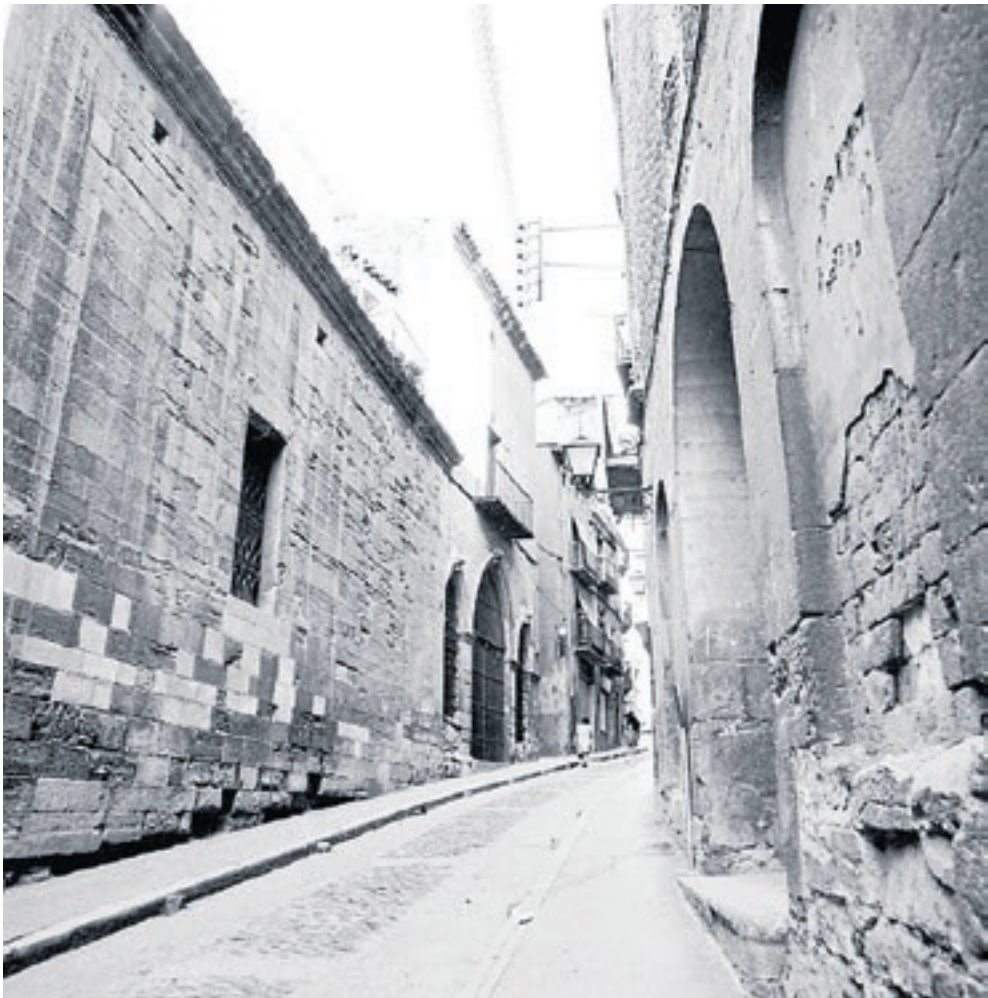
LLUÍS TERRÉS/ARXIU IEI

Retorn

A M.S.

He retornat al punt de la cruïlla
 on vares dir-me adéu, l'amor ha mort.
 He remirat si encar quedaven rastres
 del teu somriure trist o del meu plany,
 i he recollit la perla d'una arracada.
 Hi ha una deu d'aigua, pols i moltes petjades.

 Desperto el temps, em frego les lleganyes,
 i palpo el bategar d'un cor antic
 com si fos nou i nou tot el paratge.
 Molt lentament hi he remullat el meu,
 i he vist com la vella ànima feia un somriure.

BARRI ANTIC. Al carrer Cavallers, amb l'església del Roser a la dreta i el Roser a l'esquerra.

Per l'esvoranc (INÈDIT)

Erres per la mandra
 com el cigarret
 que es consumeix
 a la comissura dels llavis.
 Com el sol cendrós
 d'un matí d'hivern.
 Et mires als ulls
 les cares borroses
 de les dones que et van enamorar,
 i tu mateix et difumines
 en l'alè d'un respirar cansat.
 Qualsevol dia d'aquests et perdràs
 per l'esvoranc del temps
 que condueix al no-res
 que tens entre les mans.

BIBLIOTECA PÚBLICA. La inauguració al Roser el 1953, amb el bisbe Aurelio del Pino i autoritats locals i provincials.

ARXIU IEI

Canal d'Urgell

Som d'aigua, de terra d'aigua,
d'on fins el sol i la lluna
tenen la frescor de l'aigua
que du al ventre panissars
i alfals, la molsa dels fruits
que ens afaïçonem els llavis.

S'ofereix en cada bes
i regalima pels dits
que acaricien els cossos,
i banya riures i plors.

Som d'aigua, ànima d'aigua,
d'arrels de xops i canyars,
d'un verd de sucre de prunes
que ens curullen les butxaques
d'agost per passar l'hivern,
quan som de boira, de gebre,
plans sobre la terra plana,
grumolls de fang del futur
de l'aigua que no mor mai,
i ens fruita el delit dels ulls.

JOSEP BORRELL

POETA

Autor d'una desena de llibres, acaba de publicar a Pagès Editors *Aigua, ànima*, en què reuneix una quarantena de poemes dels darrers cinc anys. És director dels Serveis Territorials de Cultura de la Generalitat a Lleida.

Reaprendre (INÈDIT)

Et ressegueix els llavis
amb l'índex, en silenci,
te'ls saliva amb els ulls,
te'ls olora, hi refrega
la galta i les orelles,
hi passa la melena,
com si fossin les ones
d'una brisa somorta,
i molt baixet et diu
que aprenguis a besar
si vols tornar-ho a fer.

ARXIU IEI

Una leyenda escondida

Francesc Pané i Sans

Dies de fel i de magrana (Memòria de l'ansia i de les insurgències)

Pagès Editors, 204 pàg.

LORENZO PLANA

Un libro de memorias que, entre los meandros del recuerdo y cierta coherencia onírica, da con el tono más exacto y conciliador

Precisamente es posible encontrar en las primeras páginas de este libro la que será la clave a la hora de desarrollar todo el proyecto de escritura: “Les vagonetes anaven i venien amb la pasta cap a la premsa enmig de la remor somiosa i perpètua dels engranatges. Aquell món adult, barreja d’esforç humà i sonsònia mecànica, exercia sobre mi una fascinació de conte”. Poco a poco Francesc Pané va asumiendo que la edad adulta se impone, que los parámetros sociales también están ahí para forjar una educación sentimental. Pero este sabio escritor, en este libro que es la continuidad de *Tendres van ser el dies* (2002), en el paso ahora de la adolescencia a la adultez, coincidiendo con los últimos años de la dictadura franquista y los primeros de la transición, sorprende por la cautela con que van apareciendo las láminas del tiempo, en especial por un uso aquiescente del lenguaje. Es un poco como aquella novela de Alain-Fournier, *El gran Meaulnes*: resalta tanto el logro en el tono adquirido, que luego de un inicio legendario, los sucesos que van apareciendo se ven envueltos por cierta coherencia difícil de explicar, casi onírica, pero que te animan a la conciliación con el hierro de la madurez.

Como en la novela del tan pronto malogrado Fournier, se vuelve divertido prestar atención ante el forcejeo entre lenguaje y hechos. Se hace evidente que el Pané de *Dies de fel i de magrana* ha disfrutado plenamente en la confección de estas memorias. Está en paz con sus orígenes, esa Arbeca que siempre sigue presente, ese Canal d’Urgell enfrentado al de Segarra-Garrigues (Pané considera que este último arrastrará siempre cierta deshumanización), esa familia luchadora que es el origen de la conciencia del futuro escritor... Decía Henri Bergson, el gran pensador francés, sobre el paso del tiempo: “El presente solo se forma del pasado, y lo que se encuentra en el efecto estaba ya en la causa”. Pues bien, ese amor de este memorialista por el enclave de su infancia, luego por las montañas a las que llega en compañía de su amigo Xerric, más tarde por el mar, permite detectar una

ANTIGA BIBLIOTECA DE L'INSTITUT D'ENSENYAMENT SECUNDARI. Instal·lada a l'església del monestir del Roser.

coherencia que, probablemente, habrá sido la fuerza de su satisfacción vital. Desde la protección de los padres, el agradecimiento, esos valores que a menudo hoy se van perdiendo, Pané vuela después en compañía de la cultura, de “su” sentirse a gusto con los clásicos, de ese tono al que antes nos referíamos, que acaso sea mirada. Y todo ello sin abandonar el inteligente distanciamiento al fraguar las frases, que, al solaparse ligeramente aquí y allá, recuerdan los meandros de Marcel Proust. La amis-

tad intrínseca tiene la virtud de ponerte en situación. Porque graves son los contrastes entre el individuo y la naturaleza espinosa de la existencia. Lo más remarcable de todo, justamente, es que Francesc Pané confiesa haber actuado como creía que tenía que haber actuado, o como la pasión lo empujaba. Teniendo en cuenta el laberinto en el que muchos seres humanos se ven obligados a vivir, es importante que Pané, en voz baja, casi callado, nos transmita su peculiar manera de sonreír. ■

ARXIU IEI

PATI DEL MONESTIR DEL ROSER ALS ANYS VINT. Claustre de professors en la inauguració de l'Institut General y Técnico (Sección Pía Almoyna), grup social de previsió, fundat el 1920.

ARXIU IEI

Caputxeta Vermella es menja el llop

Dolors Miquel

El guant de plàstic rosa.

Premi de poesia Ausiàs March de Gandia

Edicions 62, 69 pàg.

JAUME PONT

Una pedrada esquerrana al front de l'Autoritat i el Sistema Patriarcal

Ara fa catorze anys, a propòsit de *Mos de gat*, vaig escriure que en la poesia de Dolors Miquel tot es juga en nom de la impossibilitat de comunicació i de l'acarament rebel amb l'inescrutable. I ho segueixo pensant. Com segueixo pensant que una de les constants de la seva poesia consisteix a il·luminar, des de la contradicció, la continuïtat entre l'amor i la mort. La trajectòria de la poeta lleidatana n'ha donat proves sobrades: *Llibre del homes* (1998), *Gitana Roc* (2000), *Mos de gat* (2002), *Missa pagesa* (2006) o *La flor invisible* (2010), entre altres títols seus, quedaran com a referències obligades d'aquests supòsits i dels nous tombants que la poesia catalana ha encetat dels anys noranta ençà.

L'itinerari d'un llibre de poesia també pot ser, entre moltes altres coses i per dir-ho amb petja rimbaudiana, la memòria d'una temporada a l'infern. El de Dolors Miquel al seu darrer llibre, *El guant de plàstic rosa*, en dibuixa un, d'infern, poblat de davantals i guants de color rosa, de cuines i productes de neteja, d'abjeccions i estigmes seculars. Són les ferides autobiogràfiques d'una dona disposada a sacsejar les brides d'un món mascle que mira, actua, jutja i sentència fins al servilisme i l'anorreament. En aquest *descensus ad inferos* que és vida, amor i mort alhora –“La Vida li va dir a la Mort que per què la necessitava per viure. / I la mort li va dir a la Vida que per què la necessitava per morir”–, la protagonista d'*El guant de plàstic rosa*, des de la condició de la seva feminitat, troba la imatge “real” de la seva vida i el motiu axial del llibre: el cadàver d'un home podrint-se a l'aigüera. O en altres paraules: descobreix la metàfora mateixa del poder en estat de descomposició.

Els poemes vénen així a copsar, a la manera d'instantànies filmiques o representacions dramàtiques –el llibre té molt de poema-novel·la-teatre, d'història sentimental d'una dona al caire sempre de l'abisme–, els escenaris d'una memòria que passen sense remissió per una inqüestionable purgació catàrtica. Pel camí es filen el desamor, la maternitat oberta com un esvoranc, la família...

No és fàcil desempallegar-se dels fantasmes del passat; costa d'enterrar per sempre més els amors i els vestigis sentimentals del dolor. Del dolor i de l'abjecció: com a *Repulsió*, el film de Roman Polanski, amb la ferida interior de la protagonista podrint-se com un conill espellat o unes patates grillades escampant per tota la casa la seva ferum insuportable. Heus aquí la força fonamental del llibre de Miquel i, per extensió, de bona part de la seva poesia: la intensitat d'un imaginari, d'un llenguatge poètic, sense aturador –intens, desenfrenat fins a la neologia o l'absurd surreal– que, mes enllà de la ganyota física, ens descobreix els racons més amagats de la sentor de l'ànima. La seva violència no és altra cosa que l'epítom del terror psicològic que focalitza les obsessions, distorsionant-les escatològicament fins a la descomposició i la podridura. A *El guant de plàstic rosa* només la mort, parca de totes les parques, senyoreja sobre el nostre destí i les relacions humanes.

Als amants d'aquella mirada simplificadora que redueix la poesia a la “purificació” més carrinclona i reaccionària del país –inquisidors de Pares i Mares Nostres–, no hi ha cap mena de dubte que el llibre de Dolors Miquel els deu haver semblat la materialització mateixa del “mal” (i no sols del mal ideològic, sinó també literari). Per sort ens queden veus com les de la poeta lleidatana per descobrir l'estat de putrefacció que s'amaga sota les aparences i el decòrum moral. Aferrat a l'antiidealisme més ferotge, *El guant de plàstic rosa* és una pedrada esquerrana al front de l'Autoritat i la Tradició Moral, de la Institució i del Sistema Patriarcal. Caputxeta Vermella es menja el llop. Per molts anys! ■

Maria Pons i el dinosaure

Maria Pons Vidal

Petits crims familiars i altres microrelats

Pagès Editors, 163 pàg.

MARISA TORRES BADIA

Un bany d'ironia i subtileza al servei de la microficció

Un dels tombants fonamentals de l'arriscat univers del microrelat és, com palesa *Petits crims familiars i altres microrelats*, el darrer llibre de Maria Pons, l'exercici de la ironia i la intensitat narrativa. De tots és sabut que en el cultiu del microrelat la línia que separa el sublim del banal, de l'absurd o fins i tot del naïf, és més aviat molt prima. Malgrat això, i potser precisament per aquest estímul irresistible, Pons assumeix el risc. A una banda de la frontera, el joc; a l'altra, l'abisme. Com ens adverteix Llorenç Capdevila en el seu pròleg: “El microrelat és com quan en una bona fotografia hi veiem una història completa i complexa. Cada detall ha d'estar estudiat i una paraula o una coma fora de lloc poden esguerrar tot el conjunt”. Fent bons aquests jocs de pesos i contrapesos, no hi cap mena de dubte que Pons aconsegueix el seu objectiu: uns microrelats enginyosos, precisos, il·luminats per un humorisme que recorda la tradició lúdica dels anys trenta del passat segle, i en alguns aspectes Ramón Gómez de la Serna. Una bona dosi d'aquesta ironia tan característica de l'autora la trobarem escampada en les seves novel·les, de *Treure la pols* (1995) a *Ahir vaig obrir els ulls* (2012), o en els contes d'*Els perills de ser dona* (Premi Les Talúries, 1994) o *Sonata per a homes* (1999). Maria Pons coneix bé el terreny que trepitja. La buscada empatia emocional i les continuades picades d'ullet al lector formen part de les estratègies del gènere, inclòs aquí l'homenatge a la més pura tra-

dicció del microrelat llatinoamericà i la icona d'Augusto Monterroso: “Se les donava de ser molt llegit; així doncs, li vaig preguntar si li agradava *El dinosaure* de Monterroso. Em va respondre amb fermesa i tota la seguretat d'aquest món que no li havia agradat gens i que l'hagué de deixar a la meitat” (*Llegit*).

La temàtica del llibre, estructurada en quatre blocs, ressegueix la complexitat de l'existència humana, tot aprofundint en els tòpics i tabús de la moralitat privada: de l'amor i l'enveja al desengany; del matrimoni i la hipocresia mundana a la solitud o la por. El resultat és un univers sostingut en la brevetat i la concentració, en microhistòries que comencen, es desenvolupen i conclouen a la manera de la més pura tradició clàssica. D'un minimalisme exquisit, Pons és capaç de passar, sense sotrac aparents, del lirisme poètic més subtil –en la temàtica amorosa, poso per cas– a la intensitat d'un humor curull de meandres conceptuals. El discolor i llicenciós relat mínim d'Augusto Monterroso deambula per les pàgines de *Petits crims familiars* a la manera de model referencial d'una forma narrativa d'arrelada tradició en la narrativa catalana i llatinoamericana, de Calders a l'esmentat Monterroso o al Max Aub de *Crímenes ejemplares*. La trama precisa, oberta i lúdica, així com els jocs de temps i espai, ens aboquen, de forma el·líptica, a la panacea del microrelat: la dilació sostinguda dels elements, la tensió i els finals sorpresius i oberts. Quedem-nos, doncs, amb les paraules de Capdevila i comencem a gaudir, abillats de lectors actius i “perpicaços”, del microunivers narratiu de Maria Pons; deixem-nos seduir, arrossegats per l'impuls de la troballa, per aquestes petites històries tallades com si fossin pedres precioses: “Els microrelats –o microcontes– són petites píndoles narratives, breus descàrregues d'enginy que tenen com a objectiu sacsejar l'ànima, i estan indicades, especialment, per a lectors intel·ligents i perspicaces. Són contes d'una brevetat extrema, precioses i precises miniatures d'artesanía literària”. ■

Tirat com una burilla

Jaume Barrull
ESCRITOR

Nascut a la Vila de Gràcia, Barcelona, el 1978. Viu a Lleida des de ben menut i s'involucra en tota mena d'activitats socials i culturals. Col·labora des de fa gairebé una dècada al suplement *Lectura* de SEGRE i ara forma part de la seva redacció. Publica les seves narracions, fotografies i reflexions a les xarxes amb el perfil @jbarrullc i al blog jaumbarrull.wordpress.com.

Els dos camioners, asseguts un davant de l'altre amb un llum de càmping gas encès enmig de la tauleta, endinsen les culleres de ferro al fons dels plats fumejants i en treure-les, plenes, les bufen. Callen, no es miren, només mengen. L'Aitana els fita des del bosc i s'aferra al ganivet que guarda a la bossa de mà.

El Vicent fixa la vista al terra de la pista, enfangada i plena de sots i de rocs, sense prestar atenció a les ombres efímeres i tenebroses que les alzines fan, les unes sobre les altres, al pas veloç i trontollant del seu Suzuki tronat. Amb les dues mans al volant i una cigarreta als llavis –va vessar moltes llàgrimes per culpa del fum abans d'aconseguir aquest posat de James Dean quan tenia tretze anys i robava tabac al seu padrí– només pensa a trobar el rastre de l'Aitana com un gos de presa i dir-li tu, cap a casa, demà a les set al meu despatx. Què faria si fos ella? Callar i creure, collons. Faria els deures, buscaria la complicitat dels educadors del centre i n'escoltaria els seus consells, menjaria tot el que li posen al plat, evitaria els nanos més perles, deixaria de fumar i no es deixaria penetrar en una bona temporada per guanyar-se la fama d'estreta, de reciclada i d'estudiant avorrida. Buscaria l'oportunitat perduda i, sobretot, no s'escaparia. Merda, pensa, és mentida. Per què ho fa? Per què s'enganya d'aquesta manera tant roïna fins i tot quan està sol i no el veu ningú? El Vicent sap el que convé a tots i cadascun dels xavals que passen pel centre: disciplina. El Vicent sap que ell tampoc no en tindria, que la trencaria, que faria exactament el contrari del que ell mateix els pregona al despatx, pels passadissos, al menjador, a les aules, als tallers, als lavabos, als dormitoris, al pati i sempre que té un moment per retreure'ls que són uns desagradits. Fumaria d'amagat, es follaria tot el que pogués, esnifaria gelocatils i robaria qualsevol cosa que tingués al seu abast pel mer plaer de tenir, amagar, vendre o trencar-ho. Es copiaria els exàmens i faria com ella, fugiria. I del no-res una bèstia passa corrent, una ombra que surt del marge i ell que frena, que derrapa i que pica amb el cul del senglar. Aquest fa una tombarella i un núvol de pols embolcalla l'escena. Per un moment l'animal se'l mira, li brillen els ulls, i desapareix de nou bosc endins. Baixa, el motor en marxa no deixa sentir ni el porc que fuig ni la suau remor de les fulles mogudes pel vent. Un bony al para-xocs sembla l'únic desperfecte i es treu el paquet de tabac de la butxaca de la camisa. S'encén una de les dues cigarretes que hi queden i truca al Miquel. Despenja ràpid, diu que encara no ha localitzat la Marta i que altres educadors tampoc no en saben res. Especula que l'Aitana s'ha fugat just després de dinar i el Vicent li proposa que si no en troba la pista abans de les onze ell mateix trucarà als mossos. La majoria, quan s'escapen, ressegueixen l'únic camí que coneixen, el que arriba a la casa des de la carretera principal. Són molt pocs els que s'atreveixen a endinsar-se al bosc i, encara menys, passar-hi la nit. Els de casa bona els afileraria a bastonades, són uns merdes. Els altres, la majoria, han crescut en barris que ell mai no gosaria trepitjar si no fos amb les butxaques buides, una samarreta vella i molta por. Han

vist les seues mares viatjant al paradís tirades en mata-lassos putrefactes amb una xeringa penjant del turmell, vomitant líquids llefiscosos que ningú no pensava fregar en tres dies; han vist homes que s'arrosseguen maleint els morts i clamant venjança a crits, embrutant de sang i de llàgrimes els cotxes mal aparcats i aferrant-se a la vida amb una ferida de bala al ventre; han vist com tres companys de classe apallissaven una mestra al pati d'un lloc que en deien escola i que les mares, a la tarda, volien atonyinar el director; han vist com la policia s'enduia el veí del segon tercera emmanillat amb calçotets i sabatilles perquè llogava nenes per hores, incloses les seues pròpies filles; han robat menjar per menjar i beure per divertir-se; han peregrinat pels antres més foscos de Barcelona sense comptar quants tombs havia fet l'agulla petita i rabassuda del rellotge. I tanmateix, quan s'escapen de Solcomella i les ombres es dilueixen en la nit, quan només senten el batec accelerat del seu cor i se saben perduts en un barranc que no podrien situar en cap mapa, quan miren a banda i banda i no hi veuen res més que els seus fantasmes, aleshores tenen una por visceral i busquen desesperadament les traces d'un món que els ha malcriat, rebutjat, humiliat i colpejat. Busquen l'olor de gasolina, contenidor plens de brossa i una carretera que els dugui a les entranyes d'una ciutat que els és hostil i familiar a parts iguals, entre una gent que si no els té por directament els ignora o menysprea. Llença la cigarreta, la trepitja, puja al cotxe i posa primera.

Aparca davant de la gasolinera i entra, la caixa és a la punta de la barra devorant pipes davant la televisió, fan *Ironman*. Bona nit, tens canvi per a la màquina de tabac? Darrere el mostrador hi ha les pantalles de les càmeres de vigilància, mentre la noia li compta les monedes el Vicent es fixa en un camió aparcats al fons, calcula que darrere l'edifici mateix. La imatge és fosca, però sembla que dels marges, del bosc que envolta la gasolinera, en surti alguna cosa, una figura, una noia. És l'Aitana? Agafa tota la xavalla sense deixar de mirar: la noia s'atura, parla amb algú que ell no pot veure i li perd la pista darrere el camió. Vicent surt corrent, la caixa el fita de reüll desconfiada i se n'oblida amb les dues primeres pipes i un parell d'explosions amb *dolbysurround*. Una ficció, una mentida, una aventura de superherois plena de violència gratuïta que no té res a veure amb la veritat colpidora que en aquell moment grava la càmera quatre de la gasolinera. Si la mirés hi veuria un pla fix en blanc i negre i ratlles que fan pampallugues, sense música ni diàlegs. Veuria com el Vicent hi entra pel marge inferior esquerra i també es perd darrere el camió. Aleshores res, només silenci, un silenci que se li faria molt llarg. Sense el-lipsis, sense banda sonora, sense moviments ni canvis de pla. Li passarien els segons cada vegada més a poc a poc perquè li costarien de digerir. De sobte, un ensurt. Pararia més atenció perquè un dels camioners voreja la cabina i puja corrent, arrenca el motor i encén els llums. La caixa veuria com el camió es comença a moure i es duria les mans a les galtes en adonar-se que enmig de l'esplanada, tirat com una burilla, hi ha el cos del Vicent inconscient. ■

Instagram

Quina imatge us inspira el conte? Fes-la i comparteix-la a Instagram amb el hashtag #tiratburilla

C I N E M A

DANSA FILMADA

A través de la càmera, es pot experimentar la dansa d'una altra manera. Amb aquestes quatre sessions, descobriràs tot el potencial audiovisual que té.

Dimarts 9 de maig / 19 h

GISELLE

Ballet romàntic protagonitzat per Carla Fracci i Erik Bruhn

Presentació del cicle a càrrec de Clàudia Brufau, especialista en dansa

Dimarts 16 de maig / 19 h

LA DANSA

Documental sobre el Ballet de l'Òpera de París

Dimarts 23 de maig / 19 h

COREÒGRAFS:

DUATO / KYLIÁN / FORSYTHE

Tres peces de tres coreògrafs contemporanis imprescindibles

Dimarts 30 de maig / 19 h

NY EXPORT: OPUS JAZZ

El ballet amb vambes de Jerome Robbins, als carrers de Nova York

Blondel, 3
www.CaixaForum.com/agenda

CaixaForum Lleida

Obra Social "la Caixa"